

Begrotingen Koninkrijksrelaties en BES-fonds 2027

Begrotingen Koninkrijksrelaties en BES-fonds 2027

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van Koninkrijksrelaties (IV) en het BES-fonds (H) voor het jaar 2027 (37020-IV).**

De **voorzitter**:

Goedenavond, beste mensen. Ik wil de leden vragen om plaats te nemen. Met enige vertraging zijn we toegekomen aan de behandeling van de begroting van Koninkrijksrelaties. We behandelen vanavond de eerste termijn van de zijde van de Kamer. Ik heet de leden die aan dit debat deelnemen welkom. Ook de staatssecretaris, van harte welkom in de Kamer. En ook iedereen van het Caribisch deel van ons Koninkrijk die dit debat volgt: van harte welkom, bon dia en good afternoon.

Dat gezegd hebbende, hebben we zes sprekers aan de zijde van de Kamer. De interrupties doen we altijd in drieën. Wellicht kan het vanavond ook in tweeën. Laten we met elkaar een goed debat ervan maken en ervoor zorgen dat we op een enigszins normale tijd het debat beëindigen.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De **voorzitter**:

Dat gezegd hebbende, wil ik graag de eerste spreker het woord geven. Dat is mevrouw Tseggai. Zij spreekt namens de fractie van PRO.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Dank u wel, voorzitter. Goedemiddag, bon tardi voor de mensen die op de eilanden meekijken.

Over drie dagen is het exact zestien jaar na 10-10-10. De nieuwe staatkundige vorm van ons Koninkrijk ging toen in. En nu, zestien jaar later, maakt het in het Koninkrijk der Nederlanden nog altijd uit waar je woont. Dat is misschien wel de belangrijkste constatering en daarmee wil ik vandaag dit debat beginnen. Want bewoners van Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn sindsdien inwoners van het land Nederland. Curaçao, Aruba en Sint Maarten hebben een status als gelijkwaardige landen binnen ons Koninkrijk, naast Nederland.

Dit debat is voor PRO niet alleen een debat over de begroting van dit kabinet. Het is een debat over de vraag of de inwoners van Caribisch Nederland daadwerkelijk als volwaardige inwoners van Nederland worden behandeld. Er zijn te veel rapporten, waarschuwingen, brandbrieven en dossiers waarin naar voren komt dat het te veel uitmaakt of je in Caribisch of in Europees Nederland woont.

Laat ik beginnen met de betaalbaarheid van het leven in Caribisch Nederland. Als het gaat om bestaanszekerheid, betaalbaarheid en toegang tot goede voorzieningen is van

gelijkwaardigheid tussen Europees en Caribisch Nederland nog lang geen sprake. Kun je je boodschappen betalen? Kun je de energierekening betalen? Kun je je woning betalen? Kun je je kind geven wat het nodig heeft? En kun je je verplaatsen als je voor zorg of onderwijs naar een ander eiland moet? Dat zijn vragen die bepalen of iemand bestaanszekerheid heeft. Voor te veel mensen in Caribisch Nederland is het antwoord op deze vragen nee.

De cijfers laten zien hoe groot de uitdaging is.

De voorzitter:

Pardon, dit leidt tot interruptie van mevrouw Dijk.

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

Ik hoor mijn collega van PRO over bestaanszekerheid praten. Ik denk dat we daar hetzelfde over denken. Ik vroeg me af hoe PRO erin staat nu wij als kabinet 30 miljoen structureel beschikbaar hebben gesteld voor de eilanden. Heeft ze er misschien al over nagedacht hoe we de eilanden kunnen helpen om de kosten te verlagen?

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Mag ik tegen mevrouw Dijk zeggen dat ik hier later in mijn inbreng op kom?

De voorzitter:

Ja, dan wachten we dat even af. Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

De cijfers laten zien hoe groot de uitdaging is. De commissie-Thodé concludeerde in 2023 dat ongeveer een derde van de inwoners van Caribisch Nederland onder de armoedegrens leeft. Dat percentage is ruim twaalf keer hoger dan in Europees Nederland. De commissie adviseerde daarom niet alleen hogere inkomens, maar ook een structurele aanpak van de hoge kosten van levensonderhoud. Die kosten lopen namelijk jaar na jaar op. In het tweede kwartaal van dit jaar stegen de prijzen op de BES-eilanden wederom substantieel. Dat betekent: duurdere boodschappen, hogere vervoerskosten, hogere energierekeningen en nog meer gezinnen in Caribisch Nederland die voor het einde van de maand al zonder geld zitten.

Voorzitter. Zestien jaar na 10-10-10 moet ik nog steeds constateren dat er een fundamenteel verschil bestaat in bestaanszekerheid tussen Europees en Caribisch Nederland. Het is daarom goed dat dit kabinet erkent dat er meer moet gebeuren. Vanaf 2027 komt er structureel 30 miljoen euro beschikbaar voor het verzekeren van de bestaanszekerheid. De commissie-Thodé heeft echter niet alleen gezegd dat er meer geld nodig is. De commissie heeft concrete aanbevelingen gedaan voor een structureel sociaal minimum en voor het verlagen van de kosten van levensonderhoud. Nog steeds zijn echter niet al die aanbevelingen uitgevoerd. Wat PRO betreft is het in het licht van die gelijkwaardigheid onze dure plicht om deze aanbevelingen zo snel mogelijk uit te voeren. Daarom is mijn vraag aan de staatssecretaris of hij inzichtelijk kan maken welke aanbevelingen van de commissie-Thodé met deze 30 miljoen daadwerkelijk worden uitgevoerd, welke nog blijven liggen en hoeveel aanvullende middelen er eventueel nodig zijn. Is die 30 miljoen genoeg? En wanneer wil het kabinet eigenlijk alle aanbevelingen van de commissie-Thodé hebben uitgevoerd?

Voorzitter. Dan kom ik bij het heetste hangijzer voor mij: de 30 miljoen. Die is bedoeld om de bestaanszekerheid te verbeteren. Dat is een belangrijke stap. Maar het kabinet wil uit die 30 miljoen de aanleg van drinkwaterleidingen en glasvezel betalen, evenals de bereikbaarheid van de eilanden verbeteren. Als we bijvoorbeeld even drinkwater nemen: op Bonaire wordt 8 miljoen euro van die 30 miljoen ingezet voor de vervanging van de zeewaterintake, die essentieel is voor de drinkwaterproductie. Op Sint-Eustatius wordt 1,7 miljoen gebruikt voor het vervangen van lekkende waterleidingen. Ook wordt daar 2,1 miljoen euro gebruikt voor investeringen in het glasvezelnetwerk. Natuurlijk hebben deze voorzieningen invloed op de betaalbaarheid van het leven, maar we moeten wel onderscheid maken. Een subsidie waarmee een gezin een water- of energierekening kan betalen, is een maatregel voor bestaanszekerheid. Maar het vervangen van een verouderd waternetwerk is een structurele investering in een basisvoorziening, of eigenlijk beter gezegd: in achterstallig onderhoud. Dat tweede hoort wat ons betreft gewoon op de begroting van het ministerie dat daarvoor verantwoordelijk is. We financieren het glasvezelnetwerk in Woerden, de drinkwaterleidingen op Schiermonnikoog of de bus in Groningen ook niet uit een potje voor bestaanszekerheid. Waarom zouden we al deze zaken in Caribisch Nederland dan wél financieren met geld bedoeld voor de bestrijding van armoede? Graag een reactie van de staatssecretaris. Want dit punt raakt volgens PRO precies aan die gelijkwaardigheid. Als inwoners van Europees Nederland terecht kunnen rekenen op structurele basisvoorzieningen, terwijl inwoners van Caribisch Nederland afhankelijk zijn van tijdelijke potjes, dan houden we daarmee een verschil in behandeling en toegankelijkheid van voorzieningen in stand.

Voorzitter. Dan komen we bij misschien wel de meest fundamentele vraag: wat verstaan we eigenlijk onder gelijkwaardigheid? Want gelijkwaardigheid betekent natuurlijk niet dat op Bonaire, Saba en Statia alles precies hetzelfde geregeld moet worden als in Europees Nederland. De omstandigheden zijn anders, de schaal is anders, de eilanden zijn anders. Maar die verschillen mogen geen excuus worden voor een structureel verschil.

Als we verschillende dossiers naast elkaar leggen, zien we steeds hetzelfde patroon terugkomen. Inwoners van Caribisch Nederland worden niet voldoende beschermd tegen klimaatverandering. Het probleem van Selibon wordt niet opgelost; daar is in de begroting geen geld voor gereserveerd. In Den Haag worden dingen die van groot belang zijn voor de inwoners van de CAS-landen beslist zonder dat zij hun stem hebben kunnen laten horen bij verkiezingen. En nogmaals, de armoedecijfers in Caribisch Nederland liggen ruim twaalf keer hoger dan in Europees Nederland.

De voorzitter:

Let op uw tijd.

Mevrouw Tseggai (PRO):

Ja, dat doe ik, voorzitter. Dank u wel. De basisvoorzieningen lopen achter. Ondertussen moeten inwoners van Caribisch Nederland wachten op oplossingen die in Europees Nederland vaak allang vanzelfsprekend zijn. Dus die 30 miljoen is welkom, maar het mag geen vergaarbak worden voor alle achterstanden die het Rijk in de afgelopen vijftien jaar heeft laten ontstaan. Als de kosten met dit tempo blijven stijgen, als de aanbevelingen van Thodé niet allemaal worden uitgevoerd en als basisvoorzieningen achterblijven, dan zijn we er met die 30 miljoen nog lang niet.

Voorzitter. Nogmaals, het gaat uiteindelijk om heel eenvoudige dingen: kun je rondkomen, ongeacht waar je woont? Het antwoord op die vraag zou niet afhankelijk mogen zijn van waar in het Koninkrijk je woont. Zestien jaar na 10-10-10 zou gelijkwaardigheid geen ambitie moeten zijn, maar praktijk. Ik hoop van harte dat het kabinet het met ons eens is.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dit leidt nog tot een vraag van mevrouw Dijk.

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

Ik dacht dat mevrouw Tseggai antwoord zou geven op mijn vraag. Ik vroeg wat zij met die 30 miljoen zou doen en aan welke knop zij zou draaien. Toen zei zij: daar kom ik zo op in mijn betoog. Misschien heb ik niet goed geluisterd, maar ik stel nogmaals de vraag aan welke knop zij nu zou draaien.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

De vraag van mevrouw Dijk was volgens mij: wat vindt u van de 30 miljoen? Nou, die 30 miljoen is hartstikke welkom, maar wat ik in ieder geval niet zou doen is daar een glasvezelnetwerk mee aanleggen of een drinkwaterleiding van betalen. Natuurlijk zorgen lagere rekeningen ook voor meer bestaanszekerheid, maar laten we dat soort basisvoorzieningen niet uit zo'n potje betalen. Dat doen we in Europees Nederland ook niet.

De **voorzitter**:

Een vervolgvraag van mevrouw Dijk.

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

Ik had in de stukken gelezen dat in 2027 de bedragen worden gebruikt voor investeringen en dat vanaf 2028 er 30 miljoen structureel wordt ingezet. Die investering zie ik zelf los van de extra 30 miljoen die er vanaf 2028 komt. Dan blijft dezelfde vraag over: aan welke knoppen zou u dan in 2028 draaien?

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Ik vraag me bijna af of dit een serieuze vraag is. We hebben het nu over de begroting van 2027. Ik zie een potje van 30 miljoen, dat is bedoeld voor bestaanszekerheid en wordt gebruikt voor achterstallig onderhoud. Ik zie dat niet als een los potje waar we een aantal leuke investeringen van kunnen doen. Mijn eerste antwoord is: ik zou daar sowieso geen drinkwaterleiding mee aanleggen. Ik zou bijvoorbeeld de energietoeslag op de eilanden behouden voor mensen, zodat ze een lagere energierekening hebben. Ik zou het sociaalzekerheidsstelsel een keer goed gaan regelen, de verschillen rechtekken die er zijn tussen Europees Nederland en Caribisch Nederland. Ik zou dus hele andere dingen doen met die 30 miljoen. Dat die 30 miljoen er is, vind ik hartstikke goed. Wat mij zorgen baart — en dat kunt u lezen in de beantwoording van de feitelijke vragen — is dat het kabinet niet zo heel goed onderbouwt waar dat bedrag van 30 miljoen vandaan komt en of het genoeg is. Die zorgen uit ik hier vanavond.

De **voorzitter**:

Tot slot, mevrouw Dijk.

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

Ik denk dat ik er straks in mijn eigen betoog verder op inga.

De **voorzitter**:

Prima. Mevrouw Nanninga.

Mevrouw **Nanninga** (JA21):

Zoals collega Dijk terecht zegt, is wat mevrouw Tseggai hier wat neerbuigend "een potje" noemt uiteindelijk gewoon structureel vanaf 2028. Wat ik niet helemaal begrijp, is hoe er wordt geageerd tegen het aanleggen van glasvezel als zijnde achterstallig onderhoud. Het lijkt me trouwens op zich best wel handig om iets aan achterstallig onderhoud te doen. Maar het hebben van fatsoenlijke glasvezel en internet is toch juist een uitstekende investering? Als mevrouw Tseggai spreekt over ongelijkheid tussen delen van het Koninkrijk dan is het hartstikke goed als er goed glasvezel komt. Het raakt direct aan het vermogen tot educatie, het raakt direct aan het verdienvermogen van de eilanden. Ik begrijp het verzet daartegen niet zo.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Ik zal mevrouw Nanninga meteen even geruststellen: ik heb niks tegen glasvezel. Waar het mij om gaat is dat er een potje wordt gemaakt ... Laat ik het geld noemen, een zak met geld, dat er een goedgevulde zak met geld wordt gereserveerd voor bestaanszekerheid op de eilanden. Waar het mij om gaat is dat we daar zaken van betalen die gewoon thuishoren op begrotingen van andere ministeries. Het glasvezelnetwerk in Europees Nederland wordt ook niet aangelegd met geld dat is bedoeld voor de bestrijding van armoede. Dat is mijn punt. Ik zie absoluut de voordelen van glasvezel voor de eilanden. Het is heel belangrijk, juist voor de bereikbaarheid, de economie et cetera. Daarin kunnen mevrouw Nanninga en ik elkaar vinden. Ik vind het alleen raar dat we het op deze manier financieren.

De **voorzitter**:

Mevrouw Nanninga met een vervolgvraag.

Mevrouw **Nanninga** (JA21):

Is dat niet een beetje moeilijk doen om het moeilijk doen? Het is een voorziening die direct bijdraagt aan de verbetering van de bestaanszekerheid. Dat zijn we dan blijkbaar met elkaar eens. Dat stemt mij buitengewoon vrolijk. Maar het is toch raar om te gaan steggelen van welk ministerie dat moet komen, et cetera? Daar is dat geld er blijkbaar niet voor gereserveerd. Als je dan toch streeft naar het gelijktrekken van de kansen en de uitgangspunten voor bewoners in het Koninkrijk ... Ik begrijp nog steeds het verzet niet van het gebruik van het geld voor dit doel.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Het betalen van een glasvezelnetwerk uit armoedegelden doen we voor de gemeente Woerden ook niet. Dat vind ik raar. Er zijn hele grote uitdagingen. Nogmaals, het armoedecijfer in Caribisch Nederland is ruim twaalf keer zo hoog als dat in Europees Nederland. We trekken er 30 miljoen voor uit, waarvan ik me al afvraag of dat genoeg is. En daarvan gebruiken we miljoenen voor het doen van wat ik helaas toch achterstallig houd noem, zoals drinkwaterleidingen en glasvezelnetwerk. Daar heb ik moeite mee, want dat zijn basisvoorzieningen. Die hebben weinig te maken met het bestrijden van armoede. Dat is waarom ik zeg dat ik het raar vind dat het op deze

manier uit deze begroting wordt betaald. Dat is een politieke keuze, wil ik daar nog bij zeggen.

De **voorzitter**:

Tot slot, mevrouw Nanninga.

Mevrouw **Nanninga** (JA21):

Dat laatste klopt. Het is een politieke keuze. Overigens zijn er ook in Europees Nederland armoedebestrijdingsprogramma's die internettoegang faciliteren, verbeteren of oplossen. Dat is echt niet alleen voorbehouden aan dit potje van 30 miljard. Dat gebeurt ook in Europees Nederland wel.

De **voorzitter**:

30 miljoen.

Mevrouw **Nanninga** (JA21):

Zei ik het verkeerd?

De **voorzitter**:

U zei "30 miljard".

Mevrouw **Nanninga** (JA21):

Miljard? O, nee! Nee, zo veel is het nou ook weer niet. Dan zouden we toch een probleem hebben met z'n allen. Voorzitter, dank. Het gaat om 30 miljoen. Anyhow, daar verschillen we heel erg over van mening. Ik vind het buitengewoon pragmatisch en buitengewoon bijdragen aan het verdienvermogen, armoedebestrijding en dergelijke om dat wel te doen. Ik vind het echt moeilijk doen om het moeilijk doen.

De **voorzitter**:

Ik hoor geen vraag.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Nee, maar ik wil er best even op reageren. Die programma's zijn er in Europees Nederland. Daar is PRO groot voorstander van. Maar het glasvezelnetwerk wordt niet betaald met geld dat voor die programma's is bedoeld. Die programma's zorgen ervoor dat gezinnen die geen internet kunnen betalen, direct een lagere rekening krijgen. Het wordt als het ware voor die gezinnen gesubsidieerd. De basale aanleg van infrastructuur en voorzieningen wordt in Europees Nederland niet betaald uit de begroting van SZW. Dáár gaat het mij om. Je kunt je al afvragen of die 30 miljoen genoeg is. Laten we het alsjeblieft niet gebruiken voor achterstallig onderhoud dat we gewoon zelf al die tijd niet gedaan hebben.

Mevrouw **Den Hollander** (VVD):

We hebben deze discussie in de commissie ook al heel vaak gehad als het ging over bestaanszekerheid. Ik denk dat we gewoon kunnen constateren dat we het daar niet over eens worden. Wij van de VVD vinden, net zoals JA21 zegt en wat ik D66 hoor zeggen, dat dit gewoon hele goede investeringen zijn om de bestaanszekerheid van mensen te verbeteren. Mevrouw Tseggai is het daar helemaal niet mee eens. Ik vraag me af of de fractie van PRO dan ook bij alle andere begrotingen gaat pleiten voor extra

geld naar Caribisch Nederland, bijvoorbeeld bij de IenW-begroting voor het aanleggen van goede waterleidingen.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Dat lijkt mij een uitstekende inbreng van mevrouw Den Hollander. Ik denk namelijk dat het daaruit betaald zou moeten worden.

De **voorzitter**:

Een vervolgvraag van mevrouw Den Hollander.

Mevrouw **Den Hollander** (VVD):

Wat is dan de dekking voor al die extra aanvragen die u bij al die begrotingen gaat doen om allemaal extra geld naar de Cariben te doen? Wij denken dat dit wel een hele goede investering is en dat het op deze manier goed gedekt is. Ik ben benieuwd hoe de dekking gevonden wordt door de fractie van PRO.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Weet u wat ik hier zo lastig aan vind? Als het zou gaan over een lekkende drinkwaterleiding in Assen, zou mevrouw Den Hollander deze vraag nooit aan mij gesteld hebben. We hebben het hier over peanuts op de rijksbegroting. Er moet gewoon een normale infrastructuur zijn, zowel in Caribisch Nederland als in Europees Nederland. Die is er niet. Dat constateert mijn fractie. Dat constateren ook heel veel anderen met ons. Er zijn talloze rapporten, brandbrieven et cetera. Precies het punt dat mevrouw Den Hollander nu maakt, laat volgens mij zien waarom het heel raar is dat we voor Caribisch Nederland op deze manier omgaan met de financiering van structurele problemen.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Voor de administratie: de spreektijd die u allen opgeeft, is te verdelen over twee termijnen. In het geval van uw eigen bijdrage ...

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Ik heb nog precies 41 seconden om morgen een motie voor te lezen.

De **voorzitter**:

Precies. Zo is het!

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Het gaat me erom dat u zich daarvan bewust bent. Ik voel me plaatsvervangend een beetje ongemakkelijk worden daardoor. Maar goed, u heeft het allemaal scherp. De volgende spreker in dit debat is mevrouw Dijk. Zij spreekt namens D66. Ik nodig haar uit om haar bijdrage te doen. Gaat uw gang.

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

Dank u wel, voorzitter. Bon tardi en good afternoon voor de mensen op de eilanden die meekijken. Good afternoon voor de mensen die op de publieke tribune zijn gebleven. Daar zit Saba. Ik zal met heel mijn hart spreken voor Saba.

Voorzitter. Deze bijdrage doe ik mede namens mijn collega, de heer Ceder van de ChristenUnie. Dat heb ik al vaker gedaan. Wij zijn eigenlijk wel een duo op dit dossier. Dit keer had hij een goede reden om er niet bij te kunnen zijn. Hij heeft namelijk een zoontje gekregen. Vanaf deze plek wil ik hem en zijn gezin van harte feliciteren.

Voorzitter. Ik ben nu bijna een jaar Kamerlid en woordvoerder Koninkrijksrelaties. Tijdens mijn maidenspeech heb ik het gehad over een wij-hier en een wij-daar, en over hoe wij samenwerken binnen het Koninkrijk. Dit nieuwe kabinet is sinds februari aan zet. Ik moet zeggen dat er in de afgelopen tijd echt wel veel is gebeurd. Ik heb de afgelopen maanden ook heel veel geleerd over dit dossier. Dit is een allesomvattend dossier. Het gaat over bestaanszekerheid, voedselzekerheid, onderwijs, zorg, infrastructuur, defensie en goed bestuur. Wij gaan eigenlijk over alles en toch ook weer niet, want wij hebben een signalerende en coördinerende rol vanuit Koninkrijksrelaties. Dat maakt het soms complex, want wij gaan niet over alle begrotingen, zoals net al te horen was, en daardoor ook niet over alle budgetten. Maar vanuit deze signalerende en coördinerende rol wil ik vandaag twee thema's bespreken. Dat is ten eerste bestaanszekerheid en ten tweede wil ik nog even wat inzoomen op de vraag of we onze rol goed vervullen en hoe we die kunnen verbeteren.

Voorzitter. Bestaanszekerheid gaat over de vraag of je waardig kunt leven en of je kunt rondkomen. Om op die vraag goed antwoord te geven, kun je eigenlijk aan twee knoppen draaien: je kunt het inkomen verhogen of je kunt de kosten verlagen. Dat hebben we de afgelopen jaren gedaan. In Caribisch Nederland is het sociaal minimum verhoogd en hebben we ingezet op hogere uitkeringen. Dat hebben we ook gedaan naar aanleiding van het rapport van de commissie-Thodé. Tegelijkertijd zei de commissie dat als je dat doet, dus alleen aan de inkomenskant gaat kijken en niks doet aan de kostenkant, het zo kan zijn dat dat weer teniet wordt gedaan. Daarom ben ik ook echt heel erg verheugd dat het kabinet structureel 30 miljoen inzet om op die kosten te gaan zitten om het leven betaalbaar te maken. Uiteindelijk gaat het er namelijk om wat je overhoudt in je portemonnee, of je je woning kan betalen, of je water en elektriciteit kan betalen en of je je boodschappen kunt doen. Veel heb ik al kunnen lezen in de kabinetsbrief, maar om heel eerlijk te zijn snap ik na twee of drie keer lezen nog niet wat daar staat. Dan zie ik allemaal bedragen en maatregelen en allemaal verschillende ministeries en investeringen, maar bij mij gaat het echt leven als ik met mensen praat.

Dat was op Texel, een ander eiland binnen het Koninkrijk, want daar heb ik de eilandcolleges van Bonaire, Statia en Saba ontmoet. Daar viel me op — dat wil ik graag delen — dat ik met wie ik ook sprak, of het nou om Bonaire, Saba of Statia ging, iedere keer dezelfde zorg hoorde: kunnen onze inwoners de energierekening betalen of moeten ze vandaag boodschappen doen? Dat raakt wel heel erg. Saba heeft bijvoorbeeld een van de hoogste elektriciteitsstarieven in het Koninkrijk. Toen ik hoorde dat een rekening van 400 dollar daar eerder regel is dan uitzondering, viel ik wel bijna van mijn stoel.

Maar goed, we zijn er ook om dingen op te lossen. Daarom ben ik blij dat we inzetten op verduurzaming. Zo komt er een zonnepark — het zijn er drie, zie ik de staatssecretaris aangeven — maar het duurt even voordat de inwoners dit op hun rekening terug kunnen zien. Maar mensen leven nu en niet straks. Daar gaan mijn vragen eigenlijk over. Die 30

miljoen vanaf 2028 staat namelijk en is nog niet ingevuld. Vanuit Caribisch Nederland hoor ik daarbij steeds een duidelijke oproep: gebruik dat geld niet voor bestaande projecten en ook niet voor subsidies. Mijn vraag aan de staatssecretaris is eigenlijk heel erg simpel: wanneer merken de inwoners iets van de energiebesparingen op hun rekening? Ik had het al over onze coördinerende rol. Daarover gaat mijn tweede vraag. Kan de staatssecretaris vanuit zijn rol samen met de eilanden en het ministerie van KGG een gesprek aangaan om te kijken of er bijvoorbeeld nationale regelingen zijn waar de eilanden gebruik van kunnen maken? Eigenlijk is mijn belangrijkste vraag voor vanavond wanneer wij een langetermijnuitwerking van die 30 miljoen kunnen verwachten. Dan is het makkelijker reageren voor ons als Kamer.

Voorzitter. Ik was dus afgelopen vrijdag op Texel. Daar pakte ik de boot. De boot kostte €3. Maar in Saba en Statia zijn de prijzen significant anders. Nu weet ik dat we al inzetten op de ferry. Dat is goed, maar de beide eilanden maken ook vaak gebruik van een luchtverbinding. Ook hierbij geldt weer: er komt een nieuwe PSO aan in 2028, maar wat gaan we doen om onze inwoners te helpen bij dat stukje voor 2027? Daar komt ook weer die coördinerende rol bij kijken: kan de staatssecretaris weer met de betreffende bewindspersonen en de eilanden om tafel gaan zitten om te kijken wat er mogelijk is in die tussentijd?

Voorzitter. Wij zijn één Koninkrijk. Nos ta un Reino. We are one kingdom. Als woordvoerder Koninkrijksrelaties heb ik veel contact met de eilanden en ik moet zeggen dat het ondanks de afstand en het tijdsverschil heel erg goed gaat. Wij hier en wij daar kan dus eigenlijk heel goed werken, maar wat ik ook heel vaak terugkrijg van de eilanden is dat ze rechtstreeks betrokken willen worden bij de keuzes die over hen gaan — en niet laat in het traject. Volgens mij vraagt dat van ons meer wendbaarheid en flexibiliteit. Gelijke behandeling vraagt soms gewoon een ander instrument. Mijn vraag aan de staatssecretaris is of hij nog iets nodig heeft vanuit de Kamer om een stevige regierol te pakken. Als het antwoord nee is, waar zitten de knelpunten en waar kan het beter?

Dan stel ik nog een vraag namens de heer Ceder. Mensenhandel is een groot probleem in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Daarom is het vreemd dat de Nationaal Rapporteur Mensenhandel geen bevoegdheid heeft om ook over de BES-eilanden te rapporteren. Ik neem aan dat de staatssecretaris uitbreiding van het mandaat ook een goed idee vindt. Het budget dat hiermee gemoeid zou zijn, is ook beperkt. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat dit zo snel mogelijk geregeld kan worden?

Dan nog even over de kinderen en de jongeren op onze eilanden, want dat gaat mij aan het hart. Ik heb heel mijn werkende leven met jongeren en voor jongeren gewerkt. Daarom heb ik steeds aandacht gevraagd voor het UNICEF-programma Child Friendly Cities. Dat zet in op het betrekken van meer jongeren en op het welzijn van jongeren. Maar het programma dreigt niet door te gaan, terwijl de eilanden dat wel graag zouden willen. Daarom ben ik blij dat het ons gelukt is om financiële dekking te vinden. Zo kan het programma doorgaan.

Voorzitter, tot slot. Ik hou van voetbal. Ik vind het heel leuk om voetbal te kijken. Ik zie iemand opstaan, maar ik heb heel erg gestudeerd op mijn einde! Nee, hoor. Grapje.

De **voorzitter**:

Goed. Dan gaan we eerst naar de heer Van den Brink. Hij heeft een vraag aan mevrouw Dijk.

De heer **Tijs van den Brink** (CDA):

U zegt dekking te hebben gevonden, mevrouw Dijk. Ik heb uw amendement bestudeerd. Ik kon niet vinden waar u het vandaan haalt. Zou u dat nog kunnen toelichten?

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

O, dat is een hele technische vraag. Ik heb me daarover goed laten informeren. Ik kan het straks wel vertellen, maar om het nu zo te zeggen ... Maar geloof me als ik zeg dat er dekking is en dat het allemaal volgens de regels gaat. Ik kan het straks misschien beter toelichten.

De **voorzitter**:

De staatssecretaris zal natuurlijk ook op de amendementen ingaan. Hij zal ongetwijfeld ook iets over de dekking zeggen. Dat zeg ik maar even om u te helpen.

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

Dat is heel aardig.

De **voorzitter**:

Het slotstuk.

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

Ik voel ook nog een andere collega staan, maar hij wil niet interrumpen, begrijp ik.

Voorzitter, tot slot. Ik hou van voetbal. Ik hou van voetbal kijken. Ik heb een warm hart voor de Blue Wave. Ik denk dat we veel kunnen leren van voetbal. Zo sprak ik afgelopen tijd met de assistent-bondscoach van het elftal van Curaçao, de heer Dean Gorré. We hadden het niet alleen over het succes van het elftal, maar ook gewoon over voetbal. Eén ding gaf hij me mee. Waarom is het zo'n succes? Hij zei: het komt omdat je jezelf mag zijn; dat is onze kracht. Dat wil ik graag meegeven aan ons als Kamercommissie. Laten we kijken naar onze zes verschillende eilanden, inzoomen op wat zij nodig hebben en de eilanden gebruiken vanuit hun eigen kracht.

Tot zover.

De **voorzitter**:

Dank u wel. U blijft staan, maar u heeft geen interrupties.

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

O. Ik heb -2 seconden! Balen.

De **voorzitter**:

Dat is heel erg! Nee, hoor. Mevrouw Tseggai heeft een interruptie.

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

Gaat dat van mijn tijd af?

De **voorzitter**:

Nee, interrupties gaan niet van uw tijd af. Ik zal in een schorsing nog even helemaal toelichten hoe het gaat.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Ik vroeg mij het volgende af. Mevrouw Dijk had het in haar inbreng over de basisvoorzieningen. Vanuit Caribisch Nederland hoort ze dat we het minder vanuit losse subsidies en potjes moeten doen, maar meer structureel moeten financieren. Welke consequenties verbindt haar partij daaraan? Vindt zij ook dat andere departementen meer moeten doen om te investeren in de basisvoorzieningen in Caribisch Nederland?

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

Zoals ik in het begin zei, gaan wij over alles en eigenlijk over niks. Over veel begrotingen ... Daar in vak K zit Koninkrijksrelaties. Idealiter zou ik zien dat de bewindspersonen met onze staatssecretaris aan tafel gaan zitten om te kijken wat er nodig is.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Ik ben het niet helemaal eens met de stelling dat we over alles en over niks gaan. Bonaire, Statia en Saba zijn gewoon drie bijzondere gemeenten die bij Nederland, bij het Koninkrijk, horen. We gaan wel degelijk over een aantal dingen. Natuurlijk kunnen we wachten tot het kabinet een aantal dingen bedenkt. Het lijkt me ook goed als het dat doet. Ik vraag me gewoon af: wat vindt D66? Welke verantwoordelijkheid moet het kabinet en moeten eventueel andere departementen nemen voor basisvoorzieningen in Caribisch Nederland?

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

We hebben het over onderwijs en zorg. Daar heb ik het over. Dat zijn ook basisvoorzieningen. Dat moet ook gewoon goed geregeld zijn. Of ik begrijp de vraag niet helemaal goed of we zien het anders.

De **voorzitter**:

Tot slot, mevrouw Tseggai.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Mij bekruipt toch een beetje het gevoel dat D66 vooral het kabinet heel veel complimenten aan het geven is, maar weinig eigen ideeën heeft over wat er nodig is om de bestaanszekerheid en het voorzieningenniveau op de eilanden omhoog te tillen. Dat stelt mij eerlijk gezegd toch een beetje teleur. Ik heb dus grote hoop voor de tweede termijn van dit debat.

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

Mag ik daar nog op reageren?

De **voorzitter**:

Een korte reactie van mevrouw Dijk.

Mevrouw **Heera Dijk** (D66):

Ik zal het kort doen. In de gesprekken die ik heb gevoerd met de eilandcolleges heb ik heel erg gevraagd hoe wij hen nu kunnen helpen en aan welke knop we moeten draaien. Toen hebben ze alle drie gezegd: aan de energieknop. Ik heb dus in mijn

bijdrage ook aan de staatssecretaris gevraagd: kunnen u en het ministerie van KGG samen met de eilanden om de tafel zitten om te kijken wat er nodig is?

De **voorzitter**:

Dank u wel. We gaan luisteren naar de bijdrage van de heer Vlottes. Hij spreekt namens de PVV. Welkom. Aan u het woord.

De heer **Vlottes** (PVV):

Voorzitter, veel dank. De landen en de gemeenten in het Caribisch gebied blijven je dan toch verbazen: er zijn een hoop toestanden en er is een hoop gedoe, maar wat eigenlijk jaar op jaar hetzelfde blijft, is dat er toch zo bar weinig verandert.

Allereerst wil ik het eventjes hebben over de landen en de evaluatie van de landspakketten. De hervormingen hadden in 2027 al afgerond moeten zijn. Vorige maand maakte de staatssecretaris bekend dat de landspakketten worden verlengd tot eind 2029. Maar wat is nou het nut van het maken van afspraken en het stellen van deadlines als deze deadlines toch weer vanzelf opgeschoven gaan worden, en dan ook nog eens een keer met de maximale termijn van zo'n twee jaar? Welke sancties gaan hier nou toch uit volgen? Welke gaan er opgelegd worden op het moment dat de resultaten weer niet gehaald worden? Wat gebeurt er als ook 2029 weer niet wordt gehaald? Daar krijg ik graag een reactie op.

Voorzitter. Zo goed gaat het allemaal niet. Zo schrijft de commissie over Sint-Maarten: "De hervorming kostte meer tijd dan gedacht. De concrete resultaten en successen blijven achter bij de verwachtingen." Ook het College financieel toezicht maakt zich ernstige zorgen. Rapportages zijn onvolledig, cijfers spreken elkaar tegen en zijn vooral een papieren werkelijkheid. Oftewel, het is allemaal niks. Het is gewoon een puinhoop. De lokale sportclub heeft nog een beter financieel beheer. Desondanks wil de staatssecretaris met nota bene een extra ondersteuningspakket komen. Welke ondersteuning is er dan nog meer nodig om hier nog iets van te kunnen maken?

Voorzitter. Neem Curaçao. Vorig jaar was er nog sprake van wantoestanden bij de Landsontvanger van de belastingen met cadeautjes aan hoge ambtenaren en speciale gunstige regelingen voor politici. Terwijl het onderzoek van het OM nog liep, checkte de Landsontvanger uit en ging die ergens op een strand liggen om even uit te rusten van het hele gebeuren; hij zei het echt zelf. Inmiddels zijn we een jaar verder en dan vraag je je toch af hoe het hier nu eigenlijk mee staat, want het toeval wil dat de belastinginkomsten in 2026 veel hoger zijn uitgevallen dan verwacht. Het gaat om een meevaller van maar liefst 95 miljoen gulden. Is bekend waar deze meevaller dan zoal vandaan komt? Waar is deze uit ontstaan? Graag een reactie.

Curaçao rekent zich inmiddels namelijk al wel rijk met deze meevaller; de begroting stijgt met maar liefst 187 miljoen in 2027, waarvan 82 miljoen komt door de invoering van een nieuwe belasting, een zogenaamde "tourist entry tax". Let wel: dit is dus een belasting die nu al is aangekondigd, die vertraging oploopt, die überhaupt nog niet is ingevoerd en waarvan de budgettaire opbrengst op de achterkant van een bierviltje is vastgesteld. Alles kan op de eilanden. We hebben het hier dan dus wel over landen die nota bene in de top tien staan van de rijkste landen in de regio. Ik zou dus zeggen: zorg er alstublieft voor dat de eindeloze leningen als de wiedeweerga geïncasseerd worden en wens ze daar verder veel succes.

Voorzitter. Dan kom ik op de BES-gemeenten. Volgens de meest recente cijfers van het CBS hebben de investeringen op de BES-eilanden geleid tot een forse toename in koopkracht van gemiddeld toch zo'n 10%, terwijl de mensen in Nederland het in het komende jaar moeten doen met een koopkrachtdaling en er helemaal niets wordt gedaan aan de rekeningen van de mensen hier thuis; de mensen hebben nu al heel veel moeite hebben om die rekeningen te betalen. Dan wil dit kabinet ook nog eens 30 miljoen euro structureel over gaan maken naar de BES-eilanden. Dat is een schande. Terwijl de mensen hier in Nederland worden geconfronteerd met onbetaalbare energie, onbetaalbare boodschappen en onbetaalbare brandstof, waar nauwelijks iets aan gedaan wordt, en de koopkracht alleen maar verder achteruitholt, stijgt de koopkracht op de eilanden naar ongekende hoogten.

Voorzitter. Die eilanden buitelen dan ook over elkaar heen voor de besteding van deze 30 miljoen structureel. Maar het feit is dat er helemaal niets gebeurt. Neem Bonaire. Het bestuurscollege is vooral bezig met elkaar de tent uit vechten. Inmiddels zit er sinds deze zomer dan een nieuwe coalitie, de derde inmiddels, maar een week na de installatie heeft de coalitiepartij haar steun alweer ingetrokken en is er weer een nieuwe crisis ontstaan. Ondertussen stapelen de problemen op Bonaire zich gewoon nog even wat verder op. Begrotingen en financiën voor 2027 zijn voor het zoveelste jaar op rij onrealistisch en onnavolgbaar en bij vuilverwerker Selibon is al jarenlang sprake van branden, verontreiniging, giftige stoffen en totale verwaarlozing, met als gevolg dat er tientallen miljoenen betaald moeten worden om het probleem rond die vuilstort op te gaan lossen. Dit geeft eigenlijk de kern aan van het beleid rond Caribisch Nederland: zalvende woorden, halve maatregelen. Zo kabbelt het dan maar jaar na jaar nog wat door.

Wat Selibon betreft: het Rijk gaat dit dossier overnemen. Het bestuurscollege staat erbij en kijkt er vooral naar. Eigenlijk is dit toch wel een indeplaatsstelling van het bestuurscollege; alleen wordt dat nu "een samenwerkingsverklaring" genoemd, alles om de tere zieltjes van die eilandsraad en het bestuurscollege vooral niet te kwetsen. Dat geeft te denken, want waarom gebeurt zo'n indeplaatsstelling niet bij alle besluiten die zouden moeten worden genomen op Bonaire? Waarom niet gewoon het algehele gezag naar het Rijk? Het is dan ook tijd dat Bonaire als het ware onder curatele wordt gesteld. Dat is een veel beter idee, bijvoorbeeld door de Rijksvertegenwoordiger, zodat hij bepaalt en het bestuurscollege volgt. Wat is hier mis mee? Kan de staatssecretaris hierop reageren? Wat de PVV betreft gebeurt dit nog liever gisteren dan vandaag, want in het verleden hebben we al genoeg gezien dat er helemaal niets van terecht komt als je het aan de eilanden zelf overlaat, met als uiteindelijk gevolg dat Nederland er weer voor opdraaien en betalen mag. Wie weet werkt dit wel zo goed dat we dit nog kunnen uitbreiden naar Statia en Saba.

De PVV is klaar met de zalvende woorden en halve maatregelen die de problemen vooral in stand houden, waarvoor Nederland en de Nederlandse belastingbetaler dan mogen gaan opdraaien. Het is een schande dat de miljoenen ons om de oren vliegen in het Caribisch gebied, terwijl het geld er al tegen de plinten klotst, en dit allemaal terwijl de mensen hier in Nederland het nakijken hebben. Ik zou dus zeggen: schrap die 30 miljoen extra voor Caribisch Nederland en besteed dit geld in Nederland.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. De volgende spreker in dit debat is mevrouw Den Hollander. Ik nodig haar uit voor haar bijdrage. Zij doet dat namens de VVD. Gaat uw gang.

Mevrouw **Den Hollander** (VVD):

Dank u, voorzitter. Ik moet nog een beetje bijkomen van de vorige spreker, maar ik ga toch proberen om mijn verhaal te doen. Allereerst wil ik de heer Ceder feliciteren met de geboorte van zijn zoon. Dat is natuurlijk prachtig nieuws. Hij was vorige week al een beetje zenuwachtig. Het is mooi dat het uiteindelijk allemaal gelukt is. Daar heeft hij niet zoveel aan bijgedragen, behalve negen maanden geleden. Ik wens vooral zijn vrouw heel veel sterkte.

Over naar de inhoud, voorzitter. De afgelopen jaren zijn stappen gezet om de bestuurskracht en de bestaanszekerheid in het Caribisch deel van het Koninkrijk te versterken, maar er blijven uitdagingen bestaan op het gebied van uitvoeringskracht, integriteit, overheidsfinanciën en zelfredzaamheid. We zijn er dus nog niet. De VVD zal erop blijven hameren dat hierin stappen worden gezet. Investerings moeten hand in hand gaan met verantwoordelijkheid, resultaatgerichtheid en financieel gezond bestuur.

Allereerst het bestuur op Bonaire. Er is daar sprake van inmiddels langdurige coalitie-instabiliteit, die de vraag oproept of het lokale bestuur nog voldoende in staat is om de maatschappelijke opgaven op Bonaire uit te voeren. Dit loopt inmiddels al zo lang dat zelfs de staatssecretaris zich ermee bemoeit.

De politieke situatie in de CAS-landen en de andere BES-eilanden lijkt rustiger dan in eerdere jaren, maar de onderliggende problemen zijn niet verdwenen. Op 17 maart 2027 vinden eilandsraadverkiezingen plaats. Kan de staatssecretaris toelichten hoe eerlijke verkiezingen worden geborgd, hoe de eilanden weerbaar worden gemaakt tegen corruptie en welke ondersteuning er beschikbaar is voor een goede organisatie van die verkiezingen? Kan hij ook aangeven hoe het staat met de invoering van de Wet Bibob op de BES?

Dan de veiligheid. De Caraïbische delen van ons Koninkrijk liggen in een geopolitiek onrustige regio. Vrijheid, veiligheid en rechtsstatelijkheid zijn daar, net als elders, niet vanzelfsprekend. Investerings in weerbaarheid, grensbewaking en rechtshandhaving zijn noodzakelijk. Hoe beoordeelt de staatssecretaris de actuele veiligheidsontwikkelingen rond Aruba, Curaçao en Sint-Maarten en Caribisch Nederland? En welke maatregelen worden er genomen tegen grensoverschrijdende criminaliteit, mensensmokkel en ondermijnende activiteiten? Begin dit jaar hebben we nog gezien dat de eilanden kwetsbaar kunnen zijn bij onrust in de wereld, in dit geval rond Venezuela. Als eiland ben je sterk afhankelijk van import, wat direct impact heeft op inwoners. Als Nederland zijn wij dan ook bijgesprongen met hulp. Ook de Rekenkamer heeft gewezen op de kwetsbaarheid in de beschikbaarheid van essentiële goederen en het ontbreken van duidelijke afspraken over strategische voorraden.

Als VVD hebben wij altijd het belang onderstreept van continue samenwerking binnen het Caribisch gebied, zodat zaken als crisisbeheersing, weerbaarheid en zelf- en

samenredzaamheid op orde zijn. Onrust in de wereld is helaas niet morgen verholpen. Daarom heb ik samen met mevrouw Nanninga van JA21 een amendement ingediend om in 2027 incidenteel €200.000 extra beschikbaar te stellen voor de weerbaarheid van het Caribisch deel van het Koninkrijk. Die middelen kunnen worden ingezet voor strategische voorraden, bescherming van essentiële voorzieningen, alternatieve logistieke aanvoerlijnen en verdere samenwerking via het Caribbean Civil Protection Mechanism. Op deze manier zijn de eilanden beter voorbereid op eventuele toekomstige onrust en onzekerheid. Deze impuls is in het belang van de weerbaarheid en de zelf- en samenredzaamheid.

Voorzitter. Ook de landspakketten vragen om duidelijke keuzes. De verlenging van de samenwerking is geen doel op zich maar een middel om noodzakelijke hervormingen af te ronden. De VVD steunt die samenwerking zolang die aantoonbaar bijdraagt aan beter bestuur, sterkere overheidsfinanciën, economische ontwikkeling en een weerbare rechtsstaat. Welke concrete hervormingen moeten in de komende twee jaar worden afgerond en welke meetbare resultaten verwacht het kabinet? En hoe wordt voorkomen dat er na 2029 opnieuw verlenging nodig is?

De voorzitter:

Dit lijkt me een moment voor een vraag van de heer Van den Brink.

De heer Tijs van den Brink (CDA):

Dat is dezelfde vraag als aan mevrouw Dijk. U wilt €200.000 extra voor weerbaarheid. Waar haalt u die vandaan?

De voorzitter:

Graag via de voorzitter, dus: waar haalt mevrouw Den Hollander die vandaan?

Mevrouw Den Hollander (VVD):

Mevrouw Den Hollander haalt die nergens vandaan, maar het kabinet hopelijk wel. Die haalt het namelijk uit het onverdeelde geld opdrachten vanuit artikel 4.1. Dat is een budget dat gebruikt wordt om bijvoorbeeld allerlei onderzoeken te doen. Wij zeggen als VVD: nee, laten we op dit moment die injectie geven aan een daadwerkelijke stap in zelf- en samenredzaamheid, en daarmee het Civil Protection Mechanism echt een impuls geven om een vliegende start te kunnen maken.

De voorzitter:

Een vervolgvraag, meneer Van den Brink.

De heer Tijs van den Brink (CDA):

Dat gaat dan om geld dat dus niet wordt uitgegeven aan onderzoeken terwijl dat er wel voor bedoeld was. Heb ik dat goed begrepen?

Mevrouw Den Hollander (VVD):

Er zijn altijd van die potjes geld die nog niet echt een bestemming hebben. Wij hebben gezegd: bestem dat geld nou nuttig en geef het mee als impuls aan dit mechanisme om die zelf- en samenredzaamheid te waarborgen.

De voorzitter:

U vervolgt uw betoog.

Mevrouw **Den Hollander** (VVD):

Voedselzekerheid is van groot belang voor de bestaanszekerheid op de eilanden. Investerings in waterbeheer, beschikbare landbouwgrond, gekoeldeopslaglogistiek, financiering en opleidingen kunnen de lokale productie van vers en gezond voedsel versterken. Dat draagt bij aan economische diversificatie, bestaanszekerheid en gezondheid. Welke concrete resultaten verwacht het kabinet van deze inzet en hoe werken BZK, LNV en VWS hierbij samen?

Voorzitter, tot slot. De bereikbaarheid van Saba en Sint-Eustatius wordt onderzocht, en er wordt gekeken naar intereilandelijke verbindingen. Overheidsingrijpen is wat de VVD betreft alleen gerechtvaardigd als commerciële oplossingen tekortschieten, maar bereikbaarheid is voor deze eilanden wel een levensader. Dat herkennen wij ook in de inbreng van mevrouw Dijk. Welke concrete doelen stelt de staatssecretaris en hoe worden de kosten en resultaten bewaakt?

Voor Bonaire zijn afspraken gemaakt over een busverbinding, als we het hebben over de intereilandelijke verbinding, maar concrete uitwerking ontbreekt nog steeds. Welke middelen zijn hiervoor in 2027 beschikbaar en welke resultaten mogen inwoners komend jaar verwachten van de busverbinding?

Voorzitter. De VVD wil een Koninkrijk waarin samenwerking leidt tot sterker bestuur, grotere weerbaarheid en meer zelfredzaamheid, niet door vrijblijvend geld uit te geven, maar door duidelijke afspraken te maken, resultaten te meten en verantwoordelijkheid te nemen.

Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan is het woord aan mevrouw Nanninga. Ik nodig haar uit om haar bijdrage hier te doen. Dat doet zij namens de fractie-JA21. Gaat uw gang.

Mevrouw **Nanninga** (JA21):

Dank, voorzitter. Bij de begroting voor Koninkrijksrelaties kom ik steeds terug op dezelfde vraag: hoe helpen we de eilanden om sterker op eigen benen te staan? Nederlandse ondersteuning moet daaraan bijdragen.

Aruba, Curaçao en Sint-Maarten zijn autonome landen. Zij zijn zelf verantwoordelijk voor hun bestuur en overheidsfinanciën. Daarom wil JA21 weten wanneer de hervormingen die zij met Nederland hebben afgesproken stevig genoeg zijn verankerd om zonder Nederlandse ondersteuning verder te kunnen. Eind 2020 zijn daarvoor de landspakketten afgesproken. Het kabinet wil nu de samenwerking bij de uitvoering daarvan met twee jaar verlengen. Ik hoor graag van de staatssecretaris welke concrete hervormingen nog afgerond moeten worden. Welke afspraken zijn er bij de belangrijkste hervormingen binnen landspakketten gemaakt over de structurele financiering en verantwoording zodra de Nederlandse ondersteuning stopt? Hoe wordt in gezamenlijke rapportages bijgehouden of die afspraken worden nagekomen? Wanneer zijn die landspakketten niet meer nodig? Is daar concreet zicht op? We willen graag helderheid op dit punt, voor ons als Kamer, maar ook voor de eilanden, zodat ze een helder punt op de horizon hebben om op af te koersen wanneer dit geregeld moet zijn.

Dan de bestaanszekerheid in Caribisch Nederland, voorzitter. Vanaf volgend jaar stelt het kabinet structureel 30 miljoen euro extra beschikbaar voor betere voorzieningen en de uitvoering van aanbevelingen over het sociaal minimum. Wij hebben sympathie voor die inzet, maar we willen ook hier scherp op blijven. De Kamer heeft eerder een motie van mevrouw Den Hollander van de VVD en onszelf aangenomen. Daarin vragen we om bij de besteding voorrang te geven aan maatregelen die de vaste lasten verlagen, de arbeidsparticipatie vergroten of het lokale verdienvermogen versterken. Hoe staat het met de uitvoering van die motie? Die vraag zag u aankomen, voorzitter. Welke concrete maatregelen zijn er inmiddels uitgewerkt en welk deel van de 30 miljoen wordt daarvoor ingezet?

Dan nog kort over de weerbaarheid, voorzitter. Weerbaarheid houdt ook in dat je voorbereid bent wanneer de aanvoer van essentiële goederen in de problemen komt of zelfs wegvalt. De Algemene Rekenkamer constateerde tekortkomingen rond strategische voorraden op Bonaire, Sint-Eustatius en Saba. Ook zijn de doelen voor die voorraden en de verdeling van verantwoordelijkheden onvoldoende duidelijk. Er moet echt duidelijk zijn wie wat wanneer doet als zich een crisis voordoet. We hebben al kunnen zien hoe volatiel de geopolitieke situatie kan zijn aan die kant van de oceaan. Daarom dien ik samen met mevrouw Den Hollander van de VVD op haar initiatief een amendement in om in 2027 eenmalig €200.000 beschikbaar te maken voor de weerbaarheid van het Caribisch deel van het Koninkrijk. Dit amendement is overigens volledig gedekt binnen de begroting zelf. De totale uitgaven nemen dus niet toe. Met extra middelen voor weerbaarheid kan er beter worden voorbereid op crises. Het gaat om afspraken over strategische voorraden, om de bescherming van essentiële voorzieningen, om alternatieve aanvoerroutes en om betere samenwerking tussen de zes eilanden en in de regio. Ondersteuning van het Caribbean Civil Protection Mechanism past daar ook bij. Welke concrete verbetering kan de staatssecretaris met dit bedrag, mocht het amendement hopelijk door deze Kamer worden aangenomen, in 2027 realiseren? Kan hij de Kamer hierover informeren?

Voorzitter, dank u wel. Tot zover.

De voorzitter:

Dank u wel, mevrouw Nanninga. Dan zijn we al bij de laatste spreker van de zijde van de Kamer in deze eerste termijn. Dat is de heer Tijs van den Brink. Hij spreekt namens het CDA. Aan hem het woord. Gaat uw gang.

De heer Tijs van den Brink (CDA):

Dank u wel, mevrouw de voorzitter. Goedenavond, bon dia. Ook namens de CDA-fractie een hartelijke felicitatie aan meneer Ceder. Ik zou de rol van de man bij de zwangerschap toch iets belangrijker achten dan alleen de verwekking. Maar goed, dat is kennelijk de opvatting van de VVD-fractie.

De voorzitter:

Goed. Daar hebben we het na afloop van het debat nog even over met elkaar. U vervolgt uw betoog.

De heer Tijs van den Brink (CDA):

Vandaag spraken we over het Caribisch deel van het Koninkrijk en hoe wij vanuit Nederland ons daartoe verhouden. Voor het CDA geldt dat we hechte banden nastreven

met de andere landen uit het Koninkrijk, sociaal, cultureel en economisch. Dat betekent ook dat we de BES-eilanden echt als een volwaardig onderdeel van Nederland beschouwen, hoewel de situatie in Caribisch Nederland anders is dan hier. Dat vraagt om specifiek beleid.

Voorzitter. De economische situatie in Caribisch Nederland is voor velen niet gemakkelijk. Veel mensen, zeker ook ouderen, leven in armoede. Het CDA is blij met de 30 miljoen uit het coalitieakkoord voor de bestaanszekerheid in Caribisch Nederland. Over de invulling voor volgend jaar zijn we ook te spreken. Er wordt gekozen om te investeren in energie, water en telecomminfrastructuur, met als doel de vaste lasten verlagen. Ik zou de staatssecretaris op het hart willen drukken om vooral ook bij de eilanden te rade te gaan waar zij zelf behoefte aan hebben. Wij spraken de eilandsraad van Sint-Eustatius, die hele concrete ideeën heeft over bijvoorbeeld hoe mensen uit de bijstand aan het werk geholpen kunnen worden. Graag hoor ik van de staatssecretaris hoe hij de eilanden betreft bij zijn plannen.

Voorzitter. Ik las in de Sociale Zakenbegroting dat de regering ook werkt aan de bestaanszekerheid van de mensen in Caribisch Nederland. De verhoging van de energietoeslag: 5,25 miljoen. Geld voor kinderen in armoede: 1 miljoen. Noodfonds energie: 2 miljoen. Hartstikke goed dat we dat doen. Ik vraag de staatssecretaris of hij wil waarborgen dat de 30 miljoen uit het coalitieakkoord deze uitgaven niet vervangt, maar echt aanvullend blijft.

Dan iets anders. Wat het CDA betreft mag er meer aandacht worden besteed aan het één zijn van het Koninkrijk. Dat begint al op school, in de publieke ruimte. In dat kader zou ik een idee met u willen delen. We hebben bij onderwijs in Nederland de kaart van Nederland hangen. Daar staan de Caribische eilanden zelden op. Is het mogelijk om er op een of andere manier de standaard van te maken dat als er een kaart in een aardrijkskundelokaal hangt — daar zal dat meestal zijn — dan ook de Caribische delen van het Koninkrijk daar te zien zijn? Welke mogelijkheden ziet de staatssecretaris om het gebruik daarvan te bevorderen?

Wat ons overigens steevast opvalt in de gesprekken met de eilandsraden, is dat men vaak een informatieachterstand ervaart. We snappen dat het ingewikkeld is, dat iedereen zijn eigen verantwoordelijkheid en rol heeft en dat het ook een verantwoordelijkheid is van de bestuurscolleges daar, maar toch. Kan de staatssecretaris zijn licht laten schijnen over een verbetering van die situatie? Zou het een idee zijn om de eilanden bijvoorbeeld op de hoogte te stellen van relevante Kamerbrieven?

Dan kom ik bij de Hoogrisicolijst van de Algemene Rekenkamer. Die ga ik niet helemaal aflopen, maar ik wil wel even stilstaan bij de bevolkingsgroei in Caribisch Nederland, specifiek op Bonaire. De groei daar wordt "explosief" genoemd. In de Vishon Boneiru 2050 wordt dan ook niet voor niets voorgesteld om de bevolkingsgroei fors af te remmen. Bonaire wil beleid om meer grip te krijgen op migratie en ziet daarin ook een rol voor het Rijk: meer regie op wie zich op het eiland mag vestigen. Wat vindt de staatssecretaris van die vishon? Is de staatssecretaris bereid in kaart te brengen op welke manier Nederland daarbij kan helpen?

Een ander punt van zorg is het gokbeleid. Is de staatssecretaris in het kader van de schuldhelpverlening en de verslavingszorg bereid de aard en omvang van het kansspelenaanbod en de deelname daaraan in Caribisch Nederland in kaart te brengen? Kunnen we in de bestrijding van het gokken dezelfde maatregelen nemen als in Europees Nederland?

Daarmee is mijn tijd op. Ik dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank aan de heer Van den Brink. U heeft een vraag van mevrouw Den Hollander.

Mevrouw **Den Hollander** (VVD):

De heer Van den Brink heeft aan mevrouw Dijk en aan mij vragen gesteld over de dekking van de amendementen. Wij hebben daar zo goed mogelijk antwoord op gegeven. Ik ben dus vooral heel nieuwsgierig hoe de heer Van den Brink nu kijkt naar die amendementen.

De heer **Tijs van den Brink** (CDA):

Ik wacht de appreciatie van de staatssecretaris af. Mevrouw Dijk zegt: ik wil het aan UNICEF geven. U zegt: ik wil het aan weerbaarheid geven. Ik vind het in beide gevallen heel weinig geld, dus ik ben heel benieuwd wat je bijvoorbeeld echt aan de weerbaarheid kan doen met dat geld. Daar hoor ik graag de appreciatie van de staatssecretaris van. Volgens mij heeft u zelf ook aan hem gevraagd wat we daar eigenlijk mee kunnen doen. Daar ben ik benieuwd naar. Daarvan zal ik uiteindelijk mijn keuze laten afhangen.

De **voorzitter**:

Heeft u een vervolgvraag? Nee, daar laat u het bij. Mevrouw Tseggai.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Dank aan de heer Van den Brink voor zijn betoog. Ik werd even geprikkeld door zijn zin over eenheid in het Koninkrijk en de suggestie voor kaarten van het Koninkrijk. Denkt de heer Van den Brink ook niet dat het zou helpen voor die eenheid in het Koninkrijk als inwoners van Europees en Caribisch Nederland wat gelijkwaardiger behandeld zouden worden?

De heer **Tijs van den Brink** (CDA):

Dat zou misschien een bijdrage leveren, maar de suggestie is dat ze niet gelijkwaardig behandeld worden. Ik denk dat ze wel gelijkwaardig behandeld worden, maar in de praktijk niet gelijk, want er zijn verschillen tussen daar en hier. Dat is volgens mij al zestien jaar lang een probleem. We proberen daar zo goed en zo kwaad als het gaat telkens een stapje in te zetten en dat is ook nu weer gebeurd. Zo komen we steeds dichterbij gelijkheid, maar daar zijn we nog niet. Het zal denk ik ook moeilijk zijn om daar te komen, omdat de omstandigheden gewoon heel verschillend zijn.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Dan zijn we het met elkaar eens. Wat mij verbaast, is dat ik het CDA daar heel weinig over heb gehoord in de inbreng van zojuist. Ik ben bijvoorbeeld benieuwd naar wat de heer Van den Brink vindt van de besteding van die 30 miljoen. Dat geld wordt gestoken in basisvoorzieningen. Vindt hij dan niet dat we dat soort dingen net als in Europees

Nederland zouden moeten betalen uit andere begrotingen, om maar een vraag te stellen.

De heer **Tijs van den Brink** (CDA):

Ik heb zojuist gezegd dat ik tevreden ben over de besteding van die 30 miljoen. Waterleidingen worden in Nederland bijvoorbeeld ook niet door het Rijk betaald. Als er een probleem is in een gemeente, dan is het aan de gemeente of aan de provincie om daar wat aan te doen en niet aan de staatssecretaris. Dus waarom zou dat ineens op het eiland waar u het over heeft, anders zijn?

De **voorzitter**:

We moeten niet vragen aan elkaar gaan stellen. Maar dit was het antwoord op de vraag?

De heer **Tijs van den Brink** (CDA):

Een retorische vraag, ja.

De **voorzitter**:

De laatste vraag op dit punt van mevrouw Tseggai.

Mevrouw **Tseggai** (PRO):

Een retorische vraag, voorzitter, maar ik ben toch geneigd iets te gaan zeggen over het waterschap. Maar daar weet de heer Van den Brink vast genoeg van af.

Ik vind het jammer dat het CDA daar niks over zegt, omdat ik met de heer Van den Brink deel dat we meer moeten doen aan eenheid. Maar we moeten ook meer doen aan gelijkwaardigheid in het Koninkrijk! En dat los je alleen niet op met topografiekaarten in klaslokalen. Ik ben dus ook bij de heer Van den Brink heel erg benieuwd naar zijn inbreng in tweede termijn.

De heer **Tijs van den Brink** (CDA):

Die zal niet heel erg afwijken van die in eerste termijn. Ik heb gezegd dat ik vind dat het kabinet goed bezig is, dat ik heel blij ben met die 30 miljoen en dat ik vind dat die goed besteed wordt. Op die manier komen we volgens mij dicht bij die gelijkheid.

Mevrouw **Nanninga** (JA21):

Ik kan de heer Van den Brink hopelijk verblijden met een kort persoonlijk feit: naast de deur van mijn werkkamer hangt een heel grote kaart van Caribisch Nederland.

De heer **Tijs van den Brink** (CDA):

Wat goed!

Mevrouw **Nanninga** (JA21):

Misschien vindt u dat fijn, meneer Van den Brink. Dan is dat ook maar opgelost.

Als we toch bezig zijn met hoofd- en bijzaken niet van elkaar te onderscheiden, ga ik er toch ook maar even op door. Is het nou heel wenselijk om in het curriculum van scholen in te grijpen? En als de heer Van den Brink dat vindt, zou dat dan niet in een debat over onderwijs aan de orde moeten worden gesteld?

De heer **Tijs van den Brink** (CDA):

Ik heb gehoord dat we hier overal over mogen praten. Waar we over spreken, mogen we zelf bepalen. Dat is het leuke van de begrotingsbespreking.

Ik vraag de staatssecretaris wat hij zou kunnen doen. Ik vraag niet om enorme investeringen. Het gaat om iets kleins en het zou mooi zijn om al bij jonge mensen in ons land in het geheugen en in de hersenpan te griffen dat Nederland niet alleen bestaat uit Europees Nederland, maar ook uit Caribisch Nederland. Wij hopen dat dit idee daaraan een bijdrage kan leveren.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Daarmee bent u aan het einde gekomen van uw inbreng in eerste termijn. We zijn daarmee dus ook aan het einde gekomen van de eerste termijn van de zijde van de Kamer.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**:

Voor iedereen die dit volgt, zeg ik toch ook maar hoe het vervolg van dit debat eruitziet. De staatssecretaris gaat met zijn ambtenaren aan de slag met alle gestelde vragen. Wij zien elkaar morgen om 16.15 uur weer in deze zaal en dan gaan we luisteren naar de reactie van de staatssecretaris. Direct aansluitend vindt de tweede termijn van de zijde van de Kamer en van de zijde van het kabinet plaats. U kunt dan uw moties indienen. We horen dan ook de appreciatie van de amendementen en vervolgens ronden we het debat af.

Ik sluit de vergadering van vandaag. Ik wens u allen nog een hele fijne avond. Ik zie u morgen graag allemaal weer om 16.15 uur terug.

Sluiting

Sluiting 21.55 uur.